

Anmälan mot Polismyndigheten i Stockholms län med anledning av långsam handläggning av en förundersökning rörande sexuella övergrepp mot minderårig

Anmälan

I en anmälan som kom in till JO den 14 september 2001 kritiserade AA Polismyndigheten i Stockholms län med anledning av handläggningen av en polisanmälan. Hon uppgav bl.a. följande. Den 11 juni 1998 gjorde hon en polisanmälan angående sexuella övergrepp på hennes dotter. Efter anmälan hände ingenting mer under det året. Den 24 februari 1999 hölls ett förhör med henne. Dottern hördes den 27 april, 10 maj, 4 juni 1999 och den 28 augusti 2001.

Utredning

Med anledning av innehållet i anmälan infordrades handlingar från polismyndigheten i ärendet (K145144-98). Ärendet remitterades därefter till polismyndigheten för upplysningar och yttrande över

- anledningen till den långa handläggningstiden i ärendet,
- anledningen till att målsäganden förhörts vid flera än ett tillfälle och
- hur slutdelgivningen enligt 23 kap. 18 § rättegångsbalken hade genomförts i ärendet.

Polismyndigheten kom in med ett yttrande till vilket hade fogats ett yttrande från polismästaren, Södertörns polismästardistrikt.

I polismästarens yttrande upplystes följande.

Den 11/6 1998 upprättade polisass. BB anmälan K 145144-98. Ärendet skickades till Södertörns polismästardistrikt eftersom brottet hade skett där. Brottsubricering Sexuellt ofredande vilket senare ändrades till Sexuellt utnyttjande av minderårig.

Ärendets gång

Utredningsgruppen i Södertörn fick ärendet till sig. Den 12/6 1998 lades ärendet ut på en handläggare. Ärendet lottades på åklagare 2/12 1998

Därefter har vi varit tvungna att byta handläggare vid fyra (4) tillfällen på grund av att två handläggare slutade vid polisen i Södertörn, en blev långtidssjukskriven på grund av utbrändhet.

Ärendet slutredovisades den 13/9 2001 efter det att åklagaren begärt in kompletterande uppgifter.

Utredningstid

Barnrelaterade brott skall utredas med förtur och vi har det målet att handläggningstiden inte skall vara längre än 3 mån i normalfallet. Vissa ärenden kan ta längre tid.

Södertörn har under en längre tid dragits med stora vakanser när det gäller utredningsmän/kvinnor som är utbildade och lämpliga för denna typ av ärenden.

Utredningsgruppen förstärktes med fyra (fyra) nya utredningsmän/kvinnor under slutet av 1998 och början på 1999.

Tyvärr slutade fyra handläggare i slutet av 1999. De handläggare som blev kvar fick i första hand ta hand om de ärenden där det fanns någon gärningsman anhållen eller häktad. Övriga ärenden blev vi tvungna till att lägga i balans.

Vid samtal med en av handläggarna uppger hon att gärningsmannen under en längre tid befunnit sig i Spanien och när han återvände till Sverige inte hade någon fast adress. Ett mobiltelefonnummer lämnades till polisen men det var ett ej registrerat kontantkort så vi kunde inte finna honom den vägen. Målsägandens moder kände ej till var hennes före detta man uppehöll sig.

Handläggaren har dock haft kontakt dels med målsägandens moder dels med åklagaren i ärendet och informerat dem om vad som pågår.

När handläggaren fick fram gärningsmannens adress kallades han till förhör.

På grund av den höga arbetsbelastningen på gruppen blev handläggaren sjukskriven och ärendet övertogs av en ny handläggare som även slutredovisade ärendet till åklagaren.

Målsägandeförhör

Enligt utredningsmannen var målsägaren inte "lätthörd". Flickan var blyg och mycket tillbakadragen och hade svårt att berätta om vad hon upplevt.

Det har under utredningens gång hållits fyra (fyra) förhör med flickan och anledningen till detta var att få fram så mycket som möjligt om själva brottet. I anvisningar om förhör med barn sägs det att man om möjligt skall hålla ett förhör med barnet. Ibland kanske det går bra men ganska ofta tvingas man till att hålla kompletterande förhör beroende på vad som kommit fram under utredningen. Det första förhöret som CC höll var mera ett kontaktförhör och flickan orkade inte berätta allt om vad hon blivit utsatt för. Ett blygt och tillbakadraget barn kan man inte pressa för att få fram allt vad de varit med om under ett och samma tillfälle. Av den anledningen har CC hållit fyra förhör med målsäganden.

Delgivning jml RB 23:18

Enligt handläggaren har en överenskommelse gjorts med den misstänktes advokat att förundersökningsprotokollet med bilagor skall sändas till advokaten och att han skulle tillsammans med den misstänkte gå igenom protokollet och därefter lämna besked om erinran eller inte. Advokaten har erhållit 2 kopior av förundersökningsprotokollet samt 2 kopior av hållna bandförhör med målsäganden.

I polismyndighetens yttrande lämnades inledningsvis en redogörelse för tillämpliga rättsregler. Därefter anfördes följande.

Bedömning

Polismyndigheten hänvisar till polismästardistriktets skrivelse i fråga om de upplysningar som JO önskar erhålla om handläggningstiden, förhören med

målsäganden samt slutdelgivningen. I det följande gör polismyndigheten en bedömning av vad som kommit fram.

Handläggningstiden

Polismästardistriktet har sammanfattningsvis uppgivit att den långa handläggningstiden beror på en mycket ansträngd personalsituation samt att den misstänkte under en lång tid inte kunnat höras eftersom han inte kunde återfinnas.

Även med beaktande av dessa omständigheter anser polismyndigheten att handläggningstiden i det aktuella fallet varit oacceptabelt lång. Enligt myndighetens uppfattning har ärendet inte handlagts med den drivkraft som är önskvärd i fall av nu aktuellt slag. Det kan bl.a. konstateras att RAR-historiken utvisar att åklagare kopplades in i utredningen först sex månader efter det att anmälan gjordes, vilket självfallet inte är förenligt med Rikspolisstyrelsen allmänna råd om ledningen av förundersökning (FAP 403-5, se särskilt avsnitt 2.2 och 2.4). Detta förfarande kan enligt myndigheten inte förtjäna annat än kritik. Handlingarna i ärendet ger inte någon förklaring till det inträffade och berörda utredare arbetar inte längre inom Södertörns polismästardistrikt.

Utredningar där målsägande är under 18 år bör enligt sakens natur alltid bedrivas med särskild skyndsamhet utan att det för den skull är särskilt föreskrivet. Som framgår av polismästardistriktets skrivelse, är dess uppfattning att barnrelaterade brott skall utredas med förtur och att målet är att handläggningstiden inte skall vara längre än tre månader i normalfallet. Polismyndigheten ställer sig helt bakom denna målsättning och vill betona att detta mål gäller inom hela myndigheten.

Målsägandeförhöret

Polismästardistriktets upplysningar visar att det beroende på målsägandens personlighet varit nödvändigt att hålla mer än ett förhör med henne. Polismyndigheten anser därmed att polismästardistriktet följt gällande bestämmelser om förhör av den som inte fyllt 18 år. Som vidare framgår av SOU 2000:42 föreslås 17 § förundersökningskungörelsen bli ändrad eftersom det anses önskvärt att den underårige i vissa fall hörs i större utsträckning.

Slutdelgivningen

Polismyndigheten kan inte finna annat än att polismästardistriktets förfaringssätt i fråga slutdelgivningen i aktuellt fall varit förenligt med bestämmelserna enligt 23 kap. 18 § RB (jfr JO 1996/97 s. 72, särsk. s. 74).

AA yttrade sig över remissvaret.

Bedömning

Handläggningstiden

Jag ansluter mig till den kritik som redovisats i polismyndighetens yttrande. Det kan i sammanhanget nämnas att det sedan den 1 januari 2002 enligt 2 a § förundersökningskungörelsen (1947:948) (FUK) gäller ett särskilt skyndsamhetskrav för vissa förundersökningar där målsäganden vid tiden för anmälan inte fyllt 18 år.

Målsägandeförhör

Av 17 § FUK i dess lydelse före den 1 november 2001 framgår att förhör med någon som är under 18 år och som är misstänkt, målsägande eller vittne, skall planeras och verkställas så att det inte uppkommer fara för att den som förhörs tar skada. Särskild varsamhet bör iakttas om förhöret rör sexuallivet. Det bör noga tillses att uppseende inte väcks kring förhöret. Detta får inte göras mer ingående än

omständigheterna kräver. Förhör bör äga rum endast en gång, såvida det inte främst med hänsyn till den som förhörs är lämpligare att hålla flera förhör.

Numera föreskrivs i paragrafens sista mening att förhör inte får äga rum fler gånger än som är nödvändigt med hänsyn till utredningens art och barnets bästa. Denna bestämmelse har sin grund i ett förslag som Kommittén mot barnmisshandel lagt fram i betänkandet (SOU 2000:42) Barnmisshandel. Polisens och åklagarnas handläggningstider och arbetsmetoder. I betänkandet hänvisas bl.a. till vad som uttalats om förhör med barn i Riksåklagarens promemoria (1999:01) "Förundersökning vid sexuella övergrepp mot barn". Enligt promemorian kunde det finnas skäl att, med avsteg från förundersökningskungörelsens då gällande huvudregel, hålla mer än ett förhör med barnet. Som skäl för ett sådant förfarande angavs t.ex. att ett långt förhör är tröttande för ett barn, att det krävs en social kontakt mellan förhørsledaren och barnet, att kontrollfrågor behöver ställas och att motsägande uppgifter behöver bemötas. Kommittén framhåller för egen del att ett viktigt förhållningssätt, som påverkar hela arbetsprocessen, är att hela tiden ha ett barnperspektiv i arbetet med barnmisshandelsutredningar.

Under förundersökningen hölls sammanlagt fyra målsägandeförhör med barnet av vilka de tre första låg ganska nära varandra i tiden, nämligen den 27 april, den 10 maj och 4 juni 1999. Barnet var då tio år gammalt. Av handlingarna framgår att alla dessa förhör hölls av samma förhørsledare. Det fjärde förhöret ägde däremot rum först den 28 augusti 2001 och hölls av en annan förhørsledare. Polismästaren har som orsak till att flera förhör hölls uppgett att barnet var blygt och tillbakadraget och inte orkade berätta allt av vikt som hon hade blivit utsatt för och att det första förhöret med barnet därför närmast var att betrakta som ett kontaktförhör.

Jag kan inse det nödvändiga i att man ibland håller mer än ett förhör med ett barn i en brottsutredning av det här aktuella slaget. Vad som emellertid starkt kan ifrågasättas är det långa uppehållet mellan det tredje och det fjärde förhöret. Det finns en uppenbar risk att den kontakt som kan ha etablerats mellan förhørsledaren och barnet går helt förlorad under ett långt uppehåll mellan förhören och att värdet av ett förhör som hålls efter ett sådant uppehåll därmed blir mycket begränsat. I det här fallet fick det långa dröjsmålet till följd att det sista förhöret hölls av en ny förhørsledare. Man måste också beakta faran för att barnet tar skada av att efter lång tid få kanske mycket plågsamma minnen återuppväckta.

Delgivning enligt 23 kap. 18 § rättegångsbalken (RB)

När förundersökningen har kommit så långt att någon skäligen kan misstänkas för brott, skall han underrättas om misstanken när han hörs. Den misstänkte och hans försvarare har rätt att fortlöpande, i den mån det kan ske utan men för utredningen, ta del av vad som förekommit vid förundersökningen. De har vidare rätt att ange den utredning de anser önskvärd och i övrigt anföra vad de anser nödvändigt. Underrättelse om detta skall lämnas eller sändas till den misstänkte och hans försvarare, varvid skäligt rådrom skall beredas dem, s.k. slutdelgivning. Åtal får inte beslutas, innan detta har skett (23 kap. 18 § första stycket RB).

Syftet med slutdelgivningen är bl.a. att den misstänkte skall få tillfälle att lämna synpunkter på den utredning som har genomförts och att framställa önskemål om att utredningen skall kompletteras i något avseende, innan åklagaren tar ställning i åtalsfrågan. Den misstänkte får härigenom möjlighet att tillföra ärendet uppgifter som kan ha betydelse för frågan om lagföring skall ske.

Om en underrättelse enligt 23 kap. 18 § första stycket RB lämnas muntligen, skall det genom en tjänsteanteckning av den som lämnat underrättelsen eller på annat sätt framgå att mottagaren har fått del av underrättelsen. En underrättelse som lämnas skriftligen får sändas med posten, om det inte av särskilda skäl kan antas att adressaten inte skulle få underrättelsen därigenom. Underrättelse till den misstänkte skall emellertid delges denne om det för brottet är föreskrivet svårare straff än fängelse sex månader. Delgivningen får ske enligt bestämmelser i delgivningslagen (1970:428) om s.k. ordinär delgivning, särskild postdelgivning, telefondelgivning, stämmningsmannadelgivning eller förenklad delgivning (12 a § FUK).

Det är inte nödvändigt att den misstänkte faktiskt tar del av utredningen även om detta är lämpligt, utan det räcker med att han underrättas om sin rätt att ta del av utredningen och om när och hur detta kan ske (se Fitger, Rättegångsbalken, del 2, s. 23:66).

Polismästaren har upplyst att handläggaren av ärendet hade träffat en överenskommelse med den misstänktes försvarare om att förundersökningsprotokollet med bilagor skulle sändas till denne, som därefter tillsammans med den misstänkte skulle gå igenom protokollet och lämna besked om man hade någon erinran eller ej. I förundersökningsprotokollet finns följande anteckning angående det tillämpade förfarandet: ”Två stycken kopior av förundersökningsprotokollet skickas med A-post till advokaten den 13 september 2001. Eventuell erinran skall vara åklagaren tillhanda senast den 28 september 2001.”

Som nyss nämnts är huvudregeln att underrättelsen, oavsett vilken form den har, av polismyndigheten skall riktas direkt till de personer som skall nås av den. Jag har emellertid tidigare uttalat (JO 1992/93 s. 202) att det inte kan uteslutas att det i vissa fall – t.ex. i en situation där myndigheten har misslyckats med att utröna den misstänktes adress eller hemvist – kan godtas att underrättelsen, efter överenskommelse med den offentlige försvararen, överbringas till den misstänkte genom denne. För att föreskriven underrättelse skall anses ha skett i ett sådant fall fordras emellertid att den offentlige försvararen bekräftar att underrättelsen har lämnats. Om en advokat uppger att så skett bör man kunna godta hans uppgift utan vidare kontrollåtgärder.

Det har i det nu aktuella fallet inte framkommit några skäl att frågå huvudregeln om att underrättelse skall lämnas direkt till den misstänkte. Det framgår inte heller av handlingarna om försvararen bekräftat att han lämnat underrättelsen vidare till den misstänkte. Det kan således konstateras att polismyndigheten inte handlagt frågan om underrättelse enligt 23 kap. 18 § första stycket RB på ett riktigt sätt.

Ärendet avslutas med den kritik som ligger i det sagda.